

De broedvogels van Schiermonnikoog in 2018

Romke Kleefstra &
Michel Klemann

Sovon-rapport 2018/85

De broedvogels van Schiermonnikoog in 2018

Romke Kleefstra & Michel Klemann

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Vereniging Natuurmonumenten

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Vereniging Natuurmonumenten

Wijze van citeren: Kleefstra R. & Klemann M. 2018. De broedvogels van Schiermonnikoog in 2018. Sovon-rapport 2018/85. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustratie omslag: Jonge Eider (29 mei 2018; Romke Kleefstra), rietontwikkeling Oosterkwelder (17 mei 2015; Romke Kleefstra), duinontwikkeling Rif (mei 2018; Michel Klemann).

Opmaak: John van Betteray, Sovon Vogelonderzoek Nederland

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Samenvatting	3
1. Inleiding en dankwoord	5
2. Werkwijze en omstandigheden in 2018	7
2.1. Doel van de inventarisaties	7
2.2. Methode en veldwerk	7
2.3. Vergelijking met de jaarlijkse broedvogelmonitoring	7
2.4. Tellingen Eider	9
2.5. Weersomstandigheden	10
3. Resultaten	13
3.1. Soorten en aantallen	13
3.2. Vergelijkingen met eerdere integrale karteringen	14
3.3. Trends van broedvogels in steekproefgebieden op de Oosterkwelder	16
3.4. Kolonievogels en zeldzame broedvogels	18
3.5. Soortbesprekingen	19
4. Discussie	29
5. Literatuur	30
Bijlagen	31
Bijlage 1. Aantallen Eiders op Schiermonnikoog 1998-2018	31
Bijlage 2. Verspreidingskaarten van broedvogels	32

Samenvatting

In het voorjaar van 2018 liet Natuurmonumenten al haar terreinen op Schiermonnikoog inventariseren op alle soorten broedvogels door Sovon. Dit viel, evenals in 2001, 2006 en 2012, samen met de zesjaarlijkse integrale broedvogelkartering van de internationale Waddenzee, die vanuit het Trilateral Monitoring Assessment Program (TMAP) wordt georganiseerd. In totaal werd 3793,7 ha geïnventariseerd. Er werden 100 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan 20 Rode Lijst-soorten.

De integrale broedvogelkartering in 2018 laat grote veranderingen zien. Karakteristieke soorten voor duinen en kwelders nemen af, zoals Bergeend, Eider, Scholekster, Kluut, Kievit, Kokmeeuw, Stormmeeuw, Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Visdief, Noordse Stern, Holenduif en Kauw. Andere karakteristieke soorten komen als broedvogel niet meer voor op Schiermonnikoog, zoals Blauwe Kiekendief, Strandplevier en Tapuit.

Opvallend is dat enkele Rode Lijst-soorten het wel goed doen. Tureluur, Veldleeuwerik en Graspieper namen toe, waarbij groei van de kwelder en groen strand voor uitbreiding van de broedgebieden van deze soorten lijkt te zorgen. Dat lijkt ook te gelden voor Wulpen, die in aantal gelijk blijven, terwijl Wulpen op alle andere Waddeneilanden sterk afnemen.

Een sterke tot zeer sterke toename laten met name zangvogels van rietruigten en struwelen zien. De verruiging en “verstruweling” van duinen en hogere kwelderdelen tekent voor een groot deel de veranderingen op het eiland. Ook in de vier vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder die sinds 1998 nemen veel van deze soorten toe en breidden ze in de afgelopen 20 jaar hun broedgebied langzaam oostwaarts uit, wat de laatste jaren in een stroomversnelling lijkt te zijn gekomen. Op de lagere kwelderdelen speelt de uitbreiding van Zeekweek sommige soorten parten. Op dat soort plekken zijn o.a. Wulp en Veldleeuwerik juist verdwenen.

1. Inleiding en dankwoord

Eenmaal in de zes jaar laat Natuurmonumenten al haar terreinen op Schiermonnikoog inventariseren op alle soorten broedvogels. Dit valt altijd samen met de zesjaarlijkse integrale broedvogelkartering van de internationale Waddenzee, die vanuit het Trilateral Monitoring Assessment Program (TMAP) wordt georganiseerd. In 2018 vond deze grootschalige kartering weer plaats en werd op Schiermonnikoog in totaal 3793,7 ha door Sovon onderzocht.

In dit rapport worden de resultaten van de broedvogelinventarisatie op Schiermonnikoog gepresenteerd en vergeleken met eerdere eiland-brede karteringen. Daarnaast gaat aandacht uit naar de trends van broedvogels in de vaste steekproefgebieden op de

Oosterkwelder die jaarlijks geïnventariseerd worden en die in 2018 onderdeel uitmaakten van de broedvogelkartering van Schiermonnikoog.

De auteurs van dit rapport voerden het veldwerk uit. Hulp daarbij werd verkregen van de Natuurmonumenten-medewerkers Jan Harthoorn en Cees Soepboer tijdens de tellingen van Eiders. Petra de Goeij en Tamar Lok zorgden voor het in kaart brengen van de Lepelaars en regelmatig voor een goede maaltijd na het veldwerk. De wadvogeltelgroep van Schiermonnikoog wordt bedankt voor het uitvoeren van een gedifferentieerde eidertelling op 19 mei 2018.

Schiermonnikoog is de afgelopen 20 jaar landschappelijk flink veranderd, wat ook geldt voor de broedvogelinventarisering van de Oosterkwelder... Links april 1998, rechts 17 mei 2016.

2. Werkwijze en omstandigheden in 2018

2.1. Doel van de inventarisaties

In het kader van beheerevaluaties, de trilaterale monitoring van broedvogels in de internationale Waddenzee en Natura 2000 zijn de resultaten van de integrale broedvogelinventarisatie van belang. De inventarisatie leidt tot een actueel beeld van de aantallen en verspreiding van broedvogels in het natuurlijke deel van Schiermonnikoog. Kolonievogels en enkele karakteristieke kustbroedvogels worden jaarlijks al deels geteld door Sovon i.s.m. medewerkers van Natuurmonumenten en de Rijksuniversiteit Groningen (o.a. Kleefstra 2017). Op de Oosterkwelder worden algemene en schaarse soorten sinds 1998 jaarlijks in steekproefgebieden geïnventariseerd (Kleefstra 2010). De integrale kartering geeft een volledig overzicht van al deze soorten.

2.2. Methode en veldwerk

Evenals met de integrale karteringen in 2006 en 2012 werd alleen het natuurlijke deel van Schiermonnikoog op broedvogels geïnventariseerd. Dat houdt in dat de polder en het dorp buiten schot bleven. De totale oppervlakte bedroeg 3793,4 ha, wat meer is dan de eerdere jaren en vooral te maken heeft met de uitbreiding van potentieel broedgebied op de westkant van het eiland, waaronder het Rif.

Bij het verzamelen en interpreteren van de broedvogelgegevens wordt gewerkt conform de richtlijnen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP; Vergeer *et al.* 2016). Net als in 2006 en 2012 werd de westkant van het eiland geïnventariseerd door Michel Klemann, de Oosterkwelder door Romke Kleefstra (tabel 1), die daar jaarlijks ook de steekproefgebieden inventariseert (o.a. Kleefstra 2017). Voor inventarisatie van Eiders werden aparte tellingen georganiseerd (tabel 1), evenals in andere jaren. De tweede eidertelling vond plaats tijdens de telling van wadvogels op hoogwatervluchtplaatsen in de Waddenzee door de telploeg van Schiermonnikoog.

Waarnemingen werden in het veld vastgelegd op een tablet, in de daarvoor ontwikkelde app 'Avimap'. De data werd na iedere ronde ge-upload naar de Sovon-website en na het broedseizoen volgens BMP-richtlijnen geïnterpreteerd in het online clusterprogramma Autocluster. Deze geautomatiseerde clustering van territoria werd vervolgens gecontroleerd door beide inventarisatiekrachten.

Er werden vijf integrale inventarisatieronden gemaakt. Dat betreft rondes die voor zonsopkomst beginnen en tot in de middag kunnen doorgaan. In de ochtenduren gaat dan de aandacht uit naar schemeractieve soorten en zangvogels in bos, struwelen en rietmoeras, later op de ochtend en in middag komt het open landschap van kwelders en groen strand aan bod. Er werd op het westelijke deel één speciale nachtronde gelopen. Op andere momenten werd het eind van de nacht meegepikt om nachtactieve soorten te traceren.

Bij de interpretatie in Autocluster werden twee aanpassingen toegepast. Omdat op de Oosterkwelder ná 15 april begonnen werd met de inventarisatie werden de datumgrenzen (1 maart-15 april) bij de Grauwe Gans opgerekt tot eind april om de waarnemingen van de eerste ronde over de kwelder volledig mee te nemen. Bij de meeuwen werden, zoals gebruikelijk op Schiermonnikoog, twee tellingen uitgevoerd. Van deze tellingen werd het hoogste totaal aantal per soort aangehouden.

2.3. Vergelijking met de jaarlijkse broedvogelmonitoring

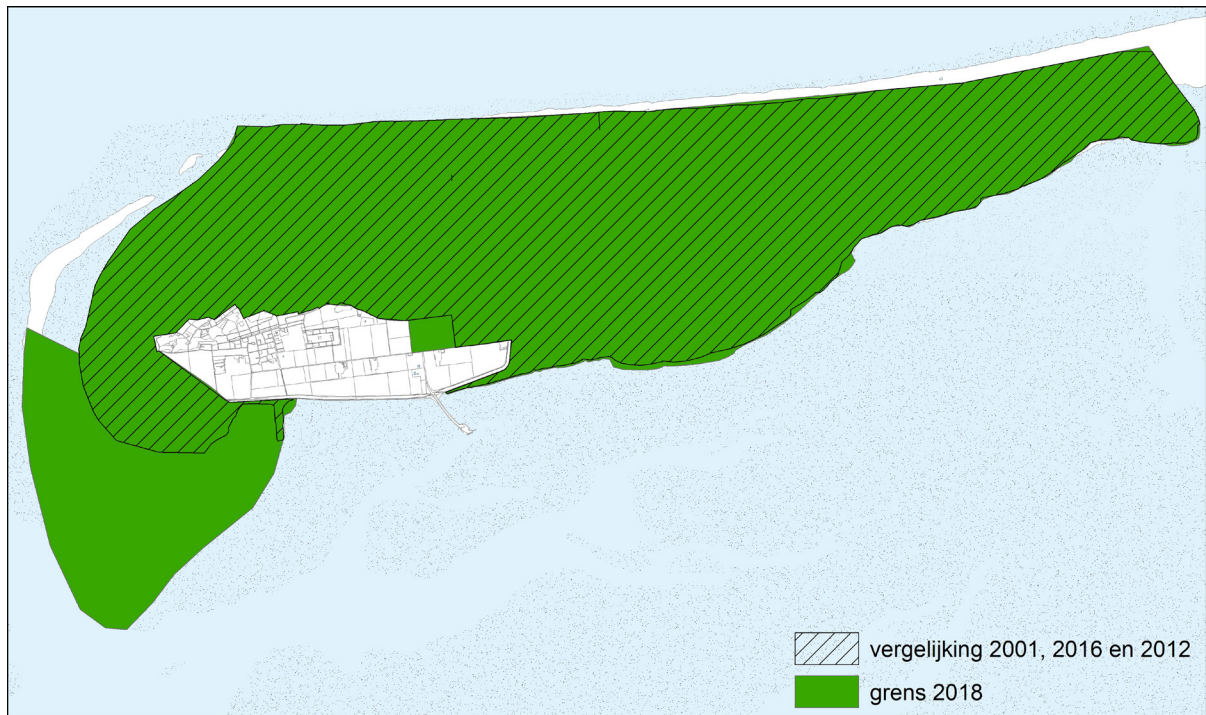
De resultaten van de integrale kartering worden in dit rapport vergeleken met data uit voorgaande jaren. Ten eerste zijn dat eerdere integrale karteringen. Probleem daarbij is dat begrenzingen van het geïnventariseerde gebied hier en daar kunnen afwijken. Om een betrouwbare vergelijking te maken zijn de begrenzingen van alle jaren over elkaar heen gelegd en zijn vergelijkingen gemaakt op basis van dat deel wat in alle jaren geïnventariseerd is (figuur 1). Dat houdt in dat de totaal aantallen die vergeleken worden kunnen afwijken van de totalen die per jaar vastgesteld zijn.

Sinds 1998 worden vier vaste steekproefgebieden op de noordkant van de Oosterkwelder geïnventariseerd op alle soorten broedvogels (figuur 2). De data van deze steekproefgebieden is gebruikt om trends van broedvogels op de Oosterkwelder weer te geven.

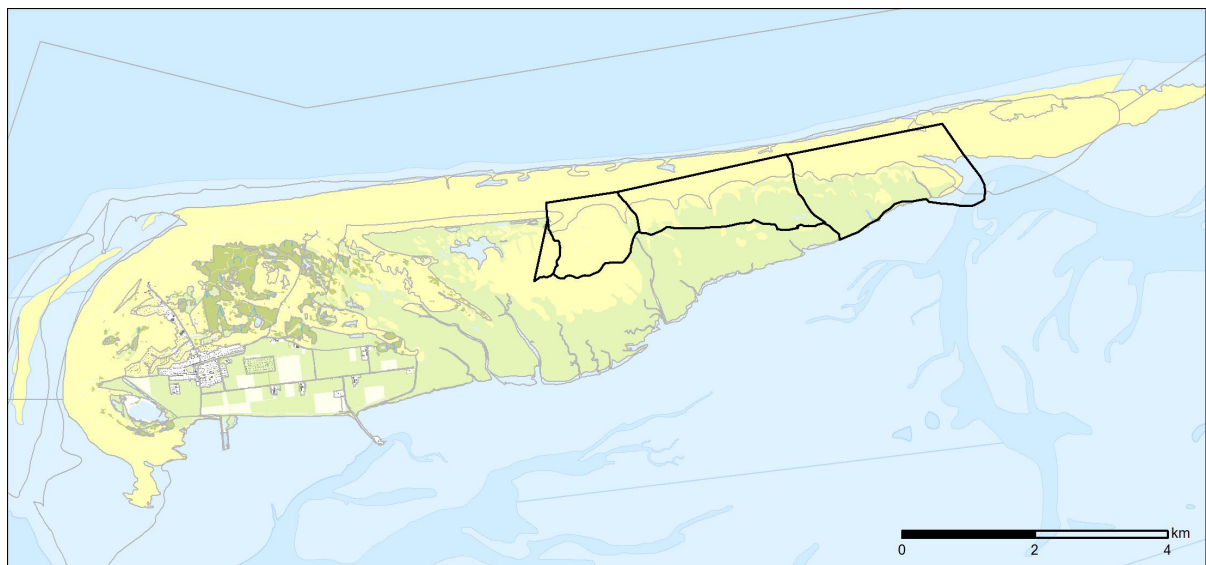
Na een complete meeuwentelling in 2006 bleven integrale tellingen van meeuwen op Schiermonnikoog uit tot 2014. In 2014-2017 werd heel Schiermonnikoog geteld op aanwezige meeuwenparen. Daarbij werden kolonies bezocht, adulte vogels geteld en het waarschijnlijke aantal paren berekend conform Vergeer *et al.* (2016). Ook andere kolonievogels, zoals Aalscholver, Lepelaar en sterns worden jaarlijks

Tabel 1. Tijdsinvestering in de integrale broedvogelkartering op Schiermonnikoog in 2018, onderverdeeld naar het westelijke deel (2326,3 ha; geïnventariseerd door Michel Klemann) en het oostelijke deel (1467,1; geïnventariseerd door Romke Kleefstra). Weergegeven zijn de vijf ochtendronde (1 t/m 5), nachtronde (N) en eidertellingen (E).

Ronde	Datum	Begintijd	Eindtijd	Bezoekduur	Deel	Waarnemer
1	9 april 2018	16:15	18:35	2:20	West van Kobbeduin	M. Klemann
	10 april 2018	7:20	15:45	8:25	West van Kobbeduin	M. Klemann
	11 april 2018	7:15	16:00	8:45	West van Kobbeduin	M. Klemann
	12 april 2018	7:20	15:30	8:10	West van Kobbeduin	M. Klemann
	13 april 2018	7:35	13:15	5:40	West van Kobbeduin	M. Klemann
	16 april 2018	5:55	14:00	8:05	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	17 april 2018	6:15	11:00	4:45	Oosterkwelder	R. Kleefstra
E	18 april 2018	10:30	14:30	4:00	telling Eiders	R. Kleefstra
2	30 april 2018	6:30	12:30	6:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
	1 mei 2018	7:30	12:30	5:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
	2 mei 2018	4:55	15:30	10:35	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	2 mei 2018	6:30	15:30	9:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
	3 mei 2018	4:45	12:15	7:30	West van Kobbeduin	M. Klemann
	3 mei 2018	5:40	14:30	8:50	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	4 mei 2018	5:30	13:30	8:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
	5 mei 2018	5:30	12:00	6:30	West van Kobbeduin	M. Klemann
6 mei 2018	5:30	13:45	8:15	West van Kobbeduin	M. Klemann	
3	13 mei 2018	4:50	14:40	9:50	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	14 mei 2018	5:30	14:10	8:40	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	15 mei 2018	6:50	12:45	5:55	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	19 mei 2018	5:25	14:35	9:10	West van Kobbeduin	M. Klemann
	20 mei 2018	5:30	12:15	6:45	West van Kobbeduin	M. Klemann
	21 mei 2018	5:00	13:15	8:15	West van Kobbeduin	M. Klemann
	22 mei 2018	4:45	12:15	7:30	West van Kobbeduin	M. Klemann
	23 mei 2018	4:50	13:50	9:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
	24 mei 2018	4:30	14:55	10:25	West van Kobbeduin	M. Klemann
	25 mei 2018	6:15	15:05	8:50	West van Kobbeduin	M. Klemann
	26 mei 2018	4:35	13:35	9:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
E	19 mei 2018	11:40	16:40	5:00	telling Eiders	Telploeg Schier
N	22 mei 2018	0:00	4:40	4:40	West van Kobbeduin	M. Klemann
4	28 mei 2018	4:30	15:45	11:15	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	29 mei 2018	5:00	14:45	9:45	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	9 juni 2018	5:35	12:05	6:30	West van Kobbeduin	M. Klemann
	10 juni 2018	6:15	15:15	9:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
	11 juni 2018	3:40	14:10	10:30	West van Kobbeduin	M. Klemann
	12 juni 2018	5:10	16:10	11:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
	13 juni 2018	5:25	13:25	8:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
	14 juni 2018	4:55	11:25	6:30	West van Kobbeduin	M. Klemann
	15 juni 2018	5:00	13:20	8:20	West van Kobbeduin	M. Klemann
	16 juni 2018	5:10	12:20	7:10	West van Kobbeduin	M. Klemann
	17 juni 2018	5:25	11:30	6:05	West van Kobbeduin	M. Klemann
5	13 juni 2018	4:40	16:00	11:20	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	14 juni 2018	5:00	13:15	8:15	Oosterkwelder	R. Kleefstra
	3 juli 2018	17:10	21:45	4:35	West van Kobbeduin	M. Klemann
	4 juli 2018	5:55	13:15	7:20	West van Kobbeduin	M. Klemann
	5 juli 2018	5:00	12:00	7:00	West van Kobbeduin	M. Klemann
E	2 juli 2018	12:40	17:00	4:20	telling jonge Eiders	R. Kleefstra

Figuur 1. Deel van Schiermonnikoog waar vergelijkingen met eerdere integrale karteringen op gebaseerd zijn.

Figuur 2. Ligging van de vier steekproefgebieden op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog die sinds 1998 jaarlijks op alle broedvogels geïnventariseerd worden.

geteld, waarbij de telling van Lepelaars voor rekening van de lepelaaronderzoekers van de Werkgroep Lepelaar (Rijksuniversiteit Groningen/NIOZ) komen. Datzelfde geldt voor enkele zeldzame soorten, zoals Bruine Kiekendief en Velduil. Op basis daarvan kunnen we reeksen voor de betreffende soorten geven.

2.4. Tellingen Eider

In de periode 1999-2006 zijn jaarlijks integrale eilandtellingen van Eidereenden georganiseerd op Schiermonnikoog. Het gaat hier grotendeels om zogenaamde gedifferentieerde tellingen (Duiven & Zuidewind 1995). Bij deze methode worden drie verschillende groepen Eiders onderscheiden in het veld: subadulte mannetjes (2e kalenderjaar vogels), adulte mannetjes en adulte vrouwtjes. Jonge vrouwtjes zijn lastig te onderscheiden van adulte vrouwtjes, zodat

dit achterwege wordt gelaten. Bij deze tellingen wordt er vanuit gegaan dat het aantal mannetjes en vrouwtjes gelijk is. Van het aantal vrouwen dat geteld is, wordt het aantal jonge mannen afgetrokken als correctie voor de jonge (2 kj) vrouwen die niet apart zijn geteld, maar naar alle waarschijnlijkheid wel aanwezig waren. Wat dan overblijft is een groep volwassen vrouwen die niet broedt. Deze groep wordt van het aantal adulte mannetjes afgetrokken. Wat uiteindelijk overblijft is een groep adulte mannen waarvan wordt aangenomen dat hun vrouwtjes op het nest zitten. Samengevat gaat het om de volgende formule:

$$N \text{ broedende } \text{♀♀} = N \text{ adulte } \text{♂♂} - (N \text{ ♀♀} - N \text{ jonge } \text{♂♂})$$

De methodiek is overigens niet in alle jaren standaard toegepast. In 1999 en 2000 werden per seizoen twee gedifferentieerde tellingen uitgevoerd; één eind april, de andere half mei (de Boer 2000a, 2000b). Van die twee tellingen werden de gemiddelden berekend. In 2001 werd geen gedifferentieerde telling uitgevoerd, maar werden alleen volwassen mannetjes geteld (Klemann 2001). In de jaren 2002-2006 werden alleen gedifferentieerde tellingen uitgevoerd halverwege mei (Oosterhuis *in serie*). Het jaar 2002 vormt hierop een uitzondering. Er werden toen twee tellingen uitgevoerd (1 mei en 17 mei), waarvan het gemiddelde werd genomen, overeenkomstig met 1999 en 2000 (Oosterhuis 2003a). De aantalsopgave van 2006 is een schatting op basis van het totale aantal Eiders op Schier tijdens een hoogwatertelling halverwege mei. In 2009, 2010 en 2011 werden twee tellingen uitgevoerd, evenals in de eerste jaren (Kleefstra 2010). Om een goede methodische aanpak van eidertellingen in de Waddenzee te bediscussiëren is in 2012 een volledige set van vier tellingen uitgevoerd, ofwel twee gedifferentieerde tellingen en twee vrouwtjestellingen, conform tellingen elders in de Nederlandse Waddenzee (Klemann & Kleefstra 2012). Sinds 2013 worden twee gedifferentieerde tellingen uitgevoerd van Eiders, eind april en halverwege mei (in 2018 op 18 april en 19 mei),

aangevuld met een jongentelling op begin juli (in 2018 op 2 juli). De tellingen op 18 april en 2 juli werden uitgevoerd door de auteur van dit rapport i.s.m. Jan Harthoorn en Cees Soepboer, die op 19 mei door de wadvogeltelgroep van Schiermonnikoog.

2.5. Weersomstandigheden

Na een wederom zachte winter (5° op rij) was ook **april** zeer zacht, zeer nat met een normale hoeveelheid zon. Met 12,2 °C komt april 2018 op de derde plaats van zachte aprilmaanden sinds 1901. De eerste week verliep normaal, daarna liepen de temperaturen snel op naar 20°C op 7 april en de eerste zomerse dag (temperatuur +25°C) werd op 19 april genoteerd. De warme periode eindigde op 22 april met hevige onweersbuien en de rest van maand verliep wisselvallig met regelmatig regen. De meeste neerslag viel in het westen en noorden.

Mei was recordwarm, zeer zonnig en landelijk aan de droge kant. Mei 2018 was de warmste meimaand sinds minimaal 300 jaar. De maand begon koel, maar onder invloed van hogedrukgebieden werd het al snel warm en dat bleef, met een kleine dip rond het midden van de maand. Tijdens die dip, op o.a. 15 mei, kwam het tij hoog en werd het nat op lage kwelderdelen. Toch leidde dit niet tot grote verliezen onder broedvogels van de lage kwelderdelen. Vanaf 28 mei kwam de temperatuur plaatselijk boven de 30°C en werd de eerste tropische dag van het jaar gemeten. Vooral de eerste week was het zonnig, daarna was er een afwisseling van zonnige en bewolkte dagen. De weinige neerslag viel verspreid over de maand in (onweers)buien.

Juni 2018 was zeer warm en zeer droog, met een gemiddeld aantal zonuren. Het weer in ons land werd het overgrote deel van de maand bepaald door hogedrukgebieden, met slechts enkele dagen met een lagedrukgebied in onze omgeving. Op 7 juni werden er in het oosten van het land tropische temperaturen bereikt, het midden van de maand kende door wat

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag) in de periode april-juli, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2010).

Maand	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2018	Ref	2018	Ref	2018	Ref
Maart	4,7	6,2	132	122	60	67
April	12,2	9,2	175	174	79	44
Mei	16,4	13,1	283	207	38	62
Juni	17,5	15,6	205	194	12	66
Juli	20,7	17,9	341	206	5	81

meer bewolking met iets lagere temperaturen, maar aan het eind van de maand was het weer zomers.

Juni 2018 eindigde in de top 10 van droogste juni-maanden, de meeste neerslag viel tijdens buien op 1, 21 en 22 juni in het noordoosten van het land. Hoge tijden in de Waddenzee werden genoteerd voor 15 en 21 juni. Ook op Schiermonnikoog kwamen toen de lage kwelderdelen onder water te staan.

Juli 2018 was recorddroog, recordzonnig en zeer warm. Het warme zomerse weer in juni ging naadloos over in juli. Hoewel het warm was (3^e plaats

warmste julimaanden), waren vooral de aanhoudende droogte en record hoeveelheid zon opvallend. Droogte hield aan en het neerslagtekort liep op tot rond het recordjaar 1976 (in augustus uiteindelijk resulterend in een record). De droogte was op Schiermonnikoog te zien in de duinen, waar bomen (o.a. berk) en struwelen (o.a. Amerikaanse vogelkers) die wat hoger op de duinen groeiden hun bladeren lieten hangen en zelfs verloren. In op 26 en 27 juli vatte een stuk duin op de westkant van het eiland nog vlam.

3. Resultaten

3.1. Soorten en aantallen

In het voorjaar van 2018 werden in de terreinen van Natuurmonumenten p Schiermonnikoog 101

soorten broedvogels vastgesteld, waarvan 20 Rode Lijst-soorten (tabel 3). De Eider is niet in tabel 1 opgenomen. Zie hiervoor § 2.4 en de soortbespreking in § 3.5.

Tabel 3. Vastgestelde soorten en aantallen territoria in de terreinen van Natuurmonumenten op Schiermonnikoog in 2018, weergegeven per inventarisatie-eenheid (west door M. Klemann en oost door R. Kleefstra). Cursief weergegeven aantallen hebben betrekking op aantallen op de uiterste oostpunt van de Balg, vastgesteld door medewerkers van Natuurmonumenten. Vetgedrukte soorten betreffen Rode Lijst-soorten.

Soort	West van Kobbeduin	Ooster- kwelder	Totaal	N/100 ha	Soort	West van Kobbeduin	Ooster- kwelder	Totaal	N/100 ha
Brandgans	1	1	2	0,1	Koolmees	133	4	137	3,6
Grauwe Gans	116	263	379	10,0	Boomleeuwerik	2	0	2	0,1
Nijlgans	5	23	28	0,7	Veldleeuwerik	172	194	366	9,6
Bergeend	141	94	235	6,2	Oeverzwaluw	97	22	119	3,1
Slobeend	37	6	43	1,1	Boerenzwaluw	27	0	27	0,7
Krakeend	23	18	41	1,1	Huiszwaluw	10	0	10	0,3
Wilde Eend	108	33	141	3,7	Staartmees	13	0	13	0,3
Krooneend	1	0	1	0,0	Fitis	626	67	693	18,3
Tafeleend	16	0	16	0,4	Tjiftjaf	213	11	224	5,9
Kuifeend	24	2	26	0,7	Fluiter	6	0	6	0,2
Kwartel	0	2	2	0,1	Grauwe Fitis	1	0	1	0,0
Fazant	277	37	314	8,3	Rietzanger	100	35	135	3,6
Dodaars	2	0	2	0,1	Kleine Karekiet	45	1	46	1,2
Fuut	4	0	4	0,1	Bosrietzanger	18	0	18	0,5
Lepelaar	25	200	225	5,9	Spotvogel	75	6	81	2,1
Aalscholver	91	0	91	2,4	Sprinkhaanzanger	27	18	45	1,2
Sperwer	1	0	1	0,0	Zwartkop	231	12	243	6,4
Havik	4	0	4	0,1	Tuinfluiter	97	4	101	2,7
Bruine Kiekendief	7	10	17	0,4	Braamsluiper	76	15	91	2,4
Buizerd	5	0	5	0,1	Grasmus	364	62	426	11,2
Waterral	7	1	8	0,2	Vuurgoudhaan	4	0	4	0,1
Porseleinhoen	0	1	1	0,0	Goudhaan	3	0	3	0,1
Waterhoen	16	0	16	0,4	Winterkoning	573	67	640	16,9
Meerkoet	23	4	27	0,7	Boomkruiper	11	0	11	0,3
Scholekster	140	332	472	12,4	Spreeuw	7	0	7	0,2
Kluut	2	6	8	0,2	Merel	278	4	282	7,4
Kievit	15	7	22	0,6	Zanglijster	81	3	84	2,2
Bontbekplevier	1	1	2	0,1	Grote Lijster	2	0	2	0,1
Kleine Plevier	1	0	1	0,0	Grauwe Vliegenvanger	59	0	59	1,6
Wulp	24	43	67	1,8	Roodborst	97	0	97	2,6
Houtsnip	11	0	11	0,3	Blauwborst	61	18	79	2,1
Tureluur	79	123	202	5,3	Nachtegaal	63	12	75	2,0
Kokmeeuw	11	22	33	0,9	Bonte Vliegenvanger	1	0	1	0,0
Stormmeeuw	44	50	94	2,5	Zwarte Roodstaart	2	0	2	0,1
Grote Mantelmeeuw	0	3	3	0,1	Gekraagde Roodstaart	36	0	36	0,9
Zilvermeeuw	53	1606	1659	43,7	Roodborsttapuit	51	13	64	1,7
Kleine Mantelmeeuw	46	7287	7333	193,3	Huismus	18	0	18	0,5
Dwergstern	0	11	11	0,3	Heggenmus	209	23	232	6,1
Visdief	1	25	26	0,7	Gele Kwikstaart	0	2	2	0,1
Stadsduif	5	0	5	0,1	Witte Kwikstaart	30	1	31	0,8
Holenduif	19	4	23	0,6	Graspieper	510	327	837	22,1
Houtduif	123	3	126	3,3	Boompieper	8	0	8	0,2
Turkse Tortel	26	0	26	0,7	Vink	173	1	174	4,6
Koekoek	7	1	8	0,2	Appelvink	9	0	9	0,2
Velduil	0	4	4	0,1	Goudvink	1	0	1	0,0
Grote Bonte Specht	22	0	22	0,6	Groenling	113	0	113	3,0
Ekster	24	2	26	0,7	Kneu	164	14	178	4,7
Kauw	35	84	119	3,1	Kleine Barmsijs	17	0	17	0,4
Zwarte Kraai	57	2	59	1,6	Putter	61	0	61	1,6
Pimpelmees	78	0	78	2,1	Rietgors	106	66	172	4,5

Vegetatiesuccessie op de Oosterkwelder met duindoorns en riet (16 april 2018, foto: Romke Kleefstra)

3.2. Vergelijkingen met eerdere integrale karteringen

In tabel 4 zijn de soorten en aantallen territoria van broedvogels op een rij gezet voor dat deel van Schiermonnikoog dat in al deze jaren integraal gekarteerd werd (figuur 1).

Wanneer we kijken naar soorten die gedurende de weergegeven jaren in aantal toenemen, dan zijn dat deels soorten die dat landelijk in dezelfde periode ook doen, zoals Grauwe Gans, Krakeend, Aalscholver en Grote Bonte Specht. Meest opmerkelijk is in die zin de toename van de Tureluur, die landelijk en regionaal afneemt. Toch komt de toename van de Tureluur tijdens integrale karteringen van Schiermonnikoog overeen met de trend van de soort binnen de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder.

Dat geldt ook voor het gros van de zangvogels die toenemen op Schiermonnikoog, zoals Veldleeuwerik, Tjiftjaf, Spotvogel, Zwartkop, Tuinfluiter, Braamsluiper, Grasmus, Blauwborst, Nachtegaal, Roodborsttapuit, Heggenmus, Graspieper, Kneu en Rietgors. Deels heeft dat voor een groot deel van de soorten te maken met verruiging van duinen (struwelen) en hogere kwelderdelen (riet). Toch lijkt voor soorten als Veldleeuwerik en Graspieper ook uitbreiding van geschikt broedhabitat mee te spelen door groei van het groene strand en de Oosterkwelder. Dit zou ook wel eens een rol van betekenis kunnen spelen bij de Wulp, die opvallend genoeg re-

delijk gelijk blijft in aantal op Schiermonnikoog, terwijl de soort op andere Waddeneilanden (sterk) afneemt. Uitbreiding van het groene strand en de Oosterkwelder lijken de soort geschikt broedhabitat te bieden. Bij andere soorten die in redelijk gelijk blijven in aantal territoria vallen de boombroedende roofvogels op, zoals Sperwer, Havik en Buizerd, die sinds 2001 al in vrijwel dezelfde aantallen op het eiland voorkomen.

Bij soorten die afnemen gaat het juist om karakteristieke broedvogels van duinen en kwelders, zoals Bergeend, Eider, Blauwe Kiekendief (verdwenen), Scholekster, Kluut, Kievit, Strandplevier (verdwenen), Kokmeeuw, Stormmeeuw, Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Visdief, Noordse Stern, Holenduif, Kauw en Tapuit (verdwenen), die vrijwel alle Waddenzee-breed afnemen. Voor veel van deze soorten lieten de trends in de vier vaste steekproefgebieden de afgelopen jaren hetzelfde zien, uitzonderd Bergeend en Kauw die juist toegenomen zijn in de vaste steekproefgebieden (tabel 5). Hoewel Tapuiten landelijk afnemen, is het toch opmerkelijk dat de soort ontbreekt op Schiermonnikoog, want dat is op geen van de andere bewoonde Waddeneilanden het geval.

Tabel 4. Soorten en totaalaantallen territoria van broedvogels tijdens de integrale karteringen in 2001, 2006, 2012 en 2018, berekend over dat deel van Schiermonnikoog dat in alle deze vier jaren is geïnventariseerd (§ 2.3; figuur 1). Rode Lijstsoorten zijn vet weergegeven.

Soort	2001	2006	2012	2018	Soort	2001	2006	2012	2018
Grote Canadese Gans	2	1	0	0	Grote Bonte Specht	3	4	7	22
Brandgans	0	0	0	2	Torenvalk		2	1	0
Grauwe Gans	32	86	210	377	Boomvalk	1	1	0	0
Kolgans	2	0	0	0	Wielewaal	2	1	0	0
Knobbelzwaan	1	1	0	0	Ekster	38	9	18	26
Nijlgans	0	5	8	28	Kauw	325	-	150	119
Bergeend	328	274	412	226	Zwarte Kraai	35	27	63	59
Zomertaling	0	0	1	0	Pimpelmees	28	-	45	78
Slobeend	32	19	67	43	Koolmees	110	-	103	137
Krakeend	26	30	53	41	Baardman	7	1	3	0
Smient	1	0	0	0	Boomleeuwerik	0	0	4	2
Wilde Eend	186	-	169	141	Veldleeuwerik	198	215	207	365
Pijlstaart	1	0	0	0	Oeverzwaluw	51	50	75	119
Wintertaling	6	3	5	0	Boerenzwaluw	6	-	8	27
Krooneend	0	0	0	1	Huiszwaluw	1	11	11	10
Tafeleend	9	4	25	16	Staartmees	29	14	21	13
Kuifeend	11	9	50	26	Fitis	890	-	740	693
Kwartel	1	0	2	2	Tjiftjaf	117	-	223	224
Fazant	145	-	241	313	Fluiter	4	3	1	6
Dodaars	4	2	0	2	Grauwe Fitis	0	0	0	1
Fuut	8	6	6	4	Rietzanger	147	156	100	135
Geoorde Fuut	1	0	0	0	Kleine Karekiet	70	49	70	46
Lepelaar	192	208	210	225	Bosrietzanger	17	14	25	16
Roerdomp	3	0	0	0	Spotvogel	42	47	58	81
Kleine Zilverreiger	2	7	0	0	Sprinkhaanzanger	75	93	36	45
Aalscholver	0	0	18	91	Zwartkop	36	64	132	243
Sperwer	2	1	2	1	Tuinfluiter	40	52	67	101
Havik	3	3	4	4	Braamsluiper	43	84	78	91
Bruine Kiekendief	27	14	24	17	Grasmus	186	228	298	426
Blauwe Kiekendief	12	8	1	0	Vuurgoudhaan	2	0	1	4
Buizerd	4	6	4	5	Goudhaan	20	4	7	3
Waterral	14	7	1	8	Winterkoning	853	-	398	640
Porseleinhoen	1	1	1	1	Boomkruiper	12	8	10	11
Waterhoen	12	8	11	16	Spreeuw	6	-	4	7
Meerkoet	32	8	15	27	Merel	112	-	164	282
Scholekster	1044	538	434	450	Zanglijster	36	22	50	84
Kluut	19	15	1	8	Grote Lijster	2	0	2	2
Kievit	70	79	42	22	Grauwe Vliegenvanger	31	21	18	59
Bontbekplevier	2	0	1	1	Roodborst	72	-	22	97
Kleine Plevier	0	0	0	1	Blauwborst	8	14	59	79
Strandplevier	4	7	3	0	Nachtegaal	18	30	54	75
Wulp	71	64	53	67	Bonte Vliegenvanger	0	0	0	1
Grutto	15	2	5	0	Zwarte Roodstaart	0	0	1	2
Houtsnip	20	34	21	11	Gekraagde Roodstaart	25	15	48	36
Watersnip	2	0	0	0	Roodborsttapuit	15	10	47	64
Tureluur	129	137	103	195	Tapuit	26	5	0	0
Kokmeeuw	6921	612	79	33	Huismus	17	-	21	18
Stormmeeuw	839	479	>114	92	Ringmus	1	0	0	0
Grote Mantelmeeuw	1	0	0	3	Heggenmus	180	11	161	232
Zilvermeeuw	10212	5045	>3095	1659	Gele Kwikstaart	0	0	3	2
Kleine Mantelmeeuw	10668	10568	>4999	7333	Witte Kwikstaart	34	-	23	31
Grote Stern	2	0	0	0	Graspieper	507	410	410	831
Visdief	1364	311	27	4	Boompieper	1	1	1	8
Noordse Stern	43	9	0	0	Vink	93	53	132	174
Holenduif	68	50	31	23	Appelvink	1	0	1	9
Houtduif	139	-	102	126	Goudvink	0	0	0	1
Turkse Tortel	11	2	12	23	Groenling	39	22	99	113
Koekoek	27	14	16	8	Kneu	136	71	124	178
Kerkuil	1	0	1	0	Kleine Barmsijs	59	30	56	17
Ransuil	0	1	0	0	Putter	14	19	72	61
Velduil	1	3	5	4	Sijs	1	1	1	0
Nachtzwaluw	0	0	1	0	Rietgors	92	91	106	172

3.3. Trends van broedvogels in steekproefgebieden op de Oosterkwelder

Voor een groot deel lieten de aantalsontwikkelingen van broedvogels in de vier vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder (figuur 2) hetzelfde beeld zien als we zien op basis van de afgelopen vier integrale broedvogelkarteringen van Schiermonnikoog (§ 3.2; tabel 4). Karakteristieke broedvogels van duinen en kwelders werden in de afgelopen 20 jaar schaarser, broedvogels van (riet)ruigten en struwelen namen toe. Dat laatste zorgt ook voor een toename in het aantal soorten. Een paar uitzonderingen zijn Bergeend, Lepelaar, Bruine Kiekendief, Wulp, Kauw en Fitis, die het binnen de steekproefgebieden beter doen dan elders op het eiland. Bergeend en Fitis profiteren mogelijk van de uitbreiding van duindoornstruwelen (waar Bergeenden onder broeden). Lepelaars lijken hun broedgebied op de kwelder

verder uit te breiden, waarmee er steeds wat meer binnen de steekproefgebieden broeden. De toename van de Bruine Kiekendief hangt vermoedelijk onder meer samen met de uitbreiding van riet als geschikt broedhabitat en de aanwezigheid en uitbreiding van de Veldmuis op Schiermonnikoog sinds 2003 (de Jong 2003). De Wulp profiteert mogelijk van uitbreiding van geschikt broedhabitat met een groter geworden groen strand en Oosterkwelder. Dat Kauwen binnen de steekproefgebieden talrijker zijn geworden laat zich wat lastig verklaren, mits zij net als Bergeenden een alternatieve broedplaats vinden onder dichte duindoornstruwelen bij gebrek aan broedholen.

In de soortbesprekingen wordt nader ingegaan op trends van broedvogels in de vaste steekproefgebieden.

Tot begin mei was het nat op Schier, zoals hier in de Strandvlakte. Daarna begon een warme periode met langdurige droogte, waardoor natte rietlanden, de kwelder en duinen snel indroogden (foto: Michel Klemann).

Tabel 5. Soorten en totaalantallen territoria van broedvogels in de steekproefgebieden 11, 12, 13 en 14 op Schiermonnikoog in de periode 1998-2018. In 2011 bleven inventarisaties uit. Rode Lijstsoorten zijn vet weergegeven.

Soort	'98	'99	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18
Grauwe Gans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	6	12	22	18	48	48	69	99
Soepgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3	5	5	3	3	2	1	1	1	0
Brandgans	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nijlgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	2	2	6	5	4	10	13
Bergeend	28	38	48	43	44	36	29	27	28	49	28	22	48	51	56	30	30	33	56	53
Slobeend	0	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Krakeend	2	0	1	0	0	1	1	0	0	0	2	4	0	0	0	0	0	3	2	2
Wilde Eend	5	5	6	4	3	3	4	5	0	1	3	7	3	1	4	4	3	13	11	11
Soepeend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0
Kwartel	0	0	2	1	1	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Fazant	8	15	9	6	4	6	5	7	++	8	6	4	12	13	16	15	17	19	22	20
Kl. Zilverreiger	0	0	0	2	1	0	6	10	7	17	12	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Lepelaar	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2	6	0	0	1	5	4	16	13
Br.Kiekendief	2	1	2	4	2	2	3	3	4	4	2	3	6	8	10	10	8	9	9	8
Bl. Kiekendief	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Torenvalk	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slechtvalk	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0
Scholekster	49	149	113	197	120	109	93	79	91	45	57	82	126	88	92	86	88	111	60	104
Kluut	12	22	5	17	20	23	18	52	13	7	1	0	0	0	1	0	2	2	0	0
Bontbekplevier	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Strandplevier	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kievit	7	4	3	6	8	11	12	11	6	5	9	9	2	0	2	1	0	0	0	2
Wulp	16	19	17	16	15	13	11	13	15	11	18	11	20	21	24	27	19	23	14	26
Tureluur	4	2	2	2	3	2	6	4	0	2	5	4	6	3	4	10	11	19	16	16
Kokmeeuw	725	23	1	575	135	152	7	237	50	260	12	4	11	22	31	129	51	65	21	21
Zwartkopmeeuw	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stormmeeuw	16	112	43	190	27	25	31	44	65	57	28	25	45	21	38	23	30	6	4	24
Kl. Mantelmeeuw	2883	2696	1933	5482	2280	2108	2432	2194	3098	3821	3179	4884	2863	3705	2177	2871	2738	2445	2055	3502
Zilvermeeuw	3061	2931	2416	6009	3240	2511	1802	1207	1879	2304	2082	1884	2258	2365	726	344	1083	831	557	806
Gr. Mantelmeeuw	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grote stern	0	+	+	1	0	550	0	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Visdief	155	83	1	675	100	165	10	334	141	15	0	1	0	26	36	56	8	36	8	10
Noordse Stern	4	+	+	4	0	15	0	69	9	12	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
Holenduif	8	5	12	3	5	4	5	4	6	2	2	2	4	4	6	3	5	5	2	2
Houtduif	3	7	11	3	7	4	4	9	-	0	1	0	1	3	0	2	2	3	1	2
Koekoek	3	4	3	1	1	1	1	2	0	0	1	0	0	1	0	1	1	1	2	1
Velduil	0	0	0	0	1	1	1	1	2	1	1	3	2	1	3	1	0	0	0	1
Ekster	1	3	6	4	2	1	2	2	1	1	0	1	0	2	0	0	0	0	0	1
Kauw	27	20	35	68	31	25	24	15	24	32	28	38	44	61	50	51	62	42	51	66
Zwarte Kraai	1	0	1	4	2	2	3	3	0	0	1	0	1	0	0	2	1	2	2	1
Koolmees	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
Veldleeuwerik	49	61	82	86	82	62	54	49	65	81	66	71	77	80	94	87	88	98	112	120
Oeverzwaluw	0	0	2	0	0	0	0	3	0	0	0	0	2	2	0	13	23	38	107	22
Fitis	15	23	29	8	21	14	17	19	-	20	19	24	23	29	31	39	27	45	45	42
Tjiftjaf	0	0	0	1	0	0	2	0	-	0	1	0	1	3	2	4	1	4	2	3
Rietzanger	2	1	6	1	2	4	10	6	2	4	9	11	16	9	10	16	11	18	28	21
Kleine karekiet	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Spotvogel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	2	1	2	0	1	1	3
Sprinkhaanzanger	7	3	7	5	10	12	10	12	8	6	6	11	8	5	6	11	15	10	22	11
Zwartkop	0	0	0	0	1	1	3	1	0	0	0	1	1	2	0	1	0	1	2	5
Tuinfluit	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	1
Braamsluiper	0	3	2	1	1	1	4	2	3	7	3	1	3	2	2	4	10	4	10	6
Grasmus	9	16	8	11	12	9	16	21	15	12	11	12	22	32	26	36	34	52	45	39
Bosrietzanger	3	1	0	1	0	0	3	2	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Winterkoning	8	7	11	13	17	21	26	20	-	13	11	14	14	18	21	21	18	32	36	37
Merel	3	1	0	1	0	0	0	0	-	3	2	1	1	0	1	1	2	2	2	2
Zanglijster	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Nachtegaal	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	2	2	0	1	1	2	1	3	3	4
Blauwborst	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	4	4	6
Roodborsttapuit	3	1	2	3	2	2	1	1	0	0	1	3	2	3	5	7	8	10	6	12
Tapuit	3	3	3	3	2	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Heggenmus	0	1	2	2	3	1	1	0	1	1	1	2	4	6	6	8	10	10	8	11
Gele Kwikstaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Witte Kwikstaart	0	0	0	4	2	2	2	2	-	0	0	8	6	0	1	1	1	1	1	1
Graspieper	59	51	58	75	60	52	61	66	53	81	75	68	88	94	67	85	95	116	122	146
Vink	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Kneu	4	2	5	3	4	3	6	5	1	2	2	0	3	5	1	3	3	13	4	8
Rietgors	13	6	11	6	7	8	11	12	5	14	18	10	12	14	16	18	26	21	22	27
Totaal	7203	6323	4899	13544	6282	5965	4743	4589	5593	6901	5711	7241	5758	6720	3595	4060	4591	4208	3579	5338
Aantal soorten	39	38	39	44	42	41	44	44	27	34	40	39	40	38	39	47	41	45	47	51

3.4. Kolonievogels en zeldzame broedvogels

In tabel 6 staan de eilandtotalen voor kolonievogels en zeldzame broedvogels in de integrale jaren 2001, 2006 en 2012 en vanaf 2014. Ten opzichte van 2017 lag het aantal broedparen van de Lepelaar fors lager,

maar verdubbelde het aantal Aalscholvers. Nieuw in de lijst is de Dwergstern, waarvan een kleine kolonie werd gevonden op de oostpunt van de Balg. Bij de 'zeldzame soorten' (Vergeer et al. 2016) valt de verdere afname van het aantal broedparen van de Bruine Kiekendief op, zo ook het ontbreken van broedende Tapuiten op Schiermonnikoog in 2017.

Tabel 6. Aantallen kolonievogels op Schiermonnikoog tijdens integrale tellingen in 2001, 2006 en de periode 2014-2017. Voor Oeverzwaluw en Tapuit zijn de tellingen onvolledig en wordt het minimumaantal territoria weergegeven indien er een '≥' vermeld staat. Rode Lijstsoorten zijn vet weergegeven.

	2001	2006	2012	2014	2015	2016	2017	2018
Lepelaar	192	208	210	239	230	238	329	225
Aalscholver	0	0	18	20	26	37	58	91
Kokmeeuw	6921	612	79	185	52	72	21	33
Stormmeeuw	839	479	>116	67	74	48	98	94
Zilvermeeuw	10212	5045	>3095	1454	2107	1766	1151	1659
Kleine Mantelmeeuw	10668	10568	>4999	7036	7601	6220	5297	7333
Dwergstern	0	0	0	0	0	0	0	11
Visdief	1364	311	27	77	58	56	25	26
Noordse Stern	45	9	0	0	4	4	4	0
Oeverzwaluw	51	50	75	38	>64	>38	>107	119
Kleine Zilverreiger	2	7	0	0	0	2	0	0
Bruine Kiekendief	27	14	24	-	-	23	19	17
Blauwe Kiekendief	12	8	1	0	0	0	0	0
Slechtvalk	0	0	0	1	1	1	0	0
Grote Mantelmeeuw	1	0	0	0	0	2-3	1	3
Velduil	1	3	5	3	1	4	2	4
Tapuit	26	5	0	>2	>1	>1	>2	0

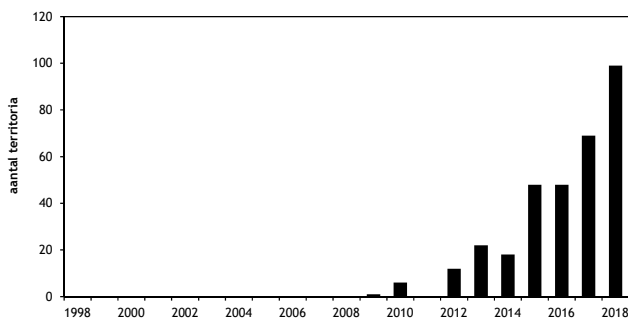
Lepelaars met nesten op de lage kwelder, 3 mei 2018 (foto: Romke Kleefstra)

3.5. Soortbesprekingen

In de soortbesprekingen gaat aandacht uit naar soorten waarvan waarnemingen, trends, habitat en/of reproductie he bespreken waard zijn. Daarbij worden vergelijkingen gemaakt met de integrale broedvogelkarteringen uit 2001 (Klemann 2001), 2006 (Klemann & Kleefstra 2006), 2012 (Klemann & Kleefstra 2012) en worden trends van broedvogels in de vaste steekproefgebieden behandeld (o.a. Kleefstra 2017). Wanneer er over genoemde onderwerpen niet veel anders dan algemene zaken valt te vertellen, wordt een soort niet besproken.

Grauwe Gans, 379 territoria

De integrale broedvogelkartering in 2001, 2006, 2012 en 2018 laten de ontwikkeling van de Grauwe Gans als broedvogel op Schiermonnikoog mooi zien. Ging het in 2001 om 32 territoria, grotendeels in Westerplas en Binnenkwelder, in 2006 waren het er 86 en werd de Strandvlakte bezet. In 2012 broedden inmiddels 211 paren op Schiermonnikoog en was een uitbreiding op de hogere kwelder zichtbaar. In 2018 ging het om 379 paren en is de uitbreiding op de kwelder imposant. Het gaat niet alleen meer om de hogere kwelder, waaronder de toename in

Figuur 3. Aantalsverloop van de Grauwe Gans in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

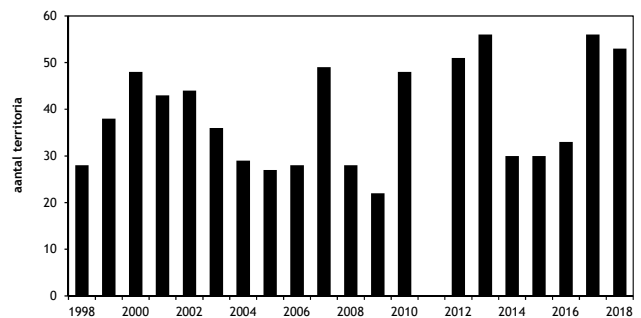

Nesten van Grauwe Ganzen op de lage kwelder, tussen 3^e Slenk en Willemsduin, niet ver van de wadrand (17 april 2018, foto's Romke Kleefstra).

de steekproefgebieden (figuur 3), maar ook de lage delen van de kwelder. Hier broeden Grauwe Ganzen tot aan de wadrand, veelal in wat ruigere vegetatie van Zeekweek. Op de lage kwelder zijn de Grauwe Ganzen dan ook vooral te vinden tussen de 3^e Slenk en het Willemsduin, daar waar Zeekweek terrein heeft gewonnen. Op de begraasde kwelder en jonge kwelder achter het Willemsduin broeden vrijwel geen Grauwe Ganzen.

Bergeend, 235 territoria

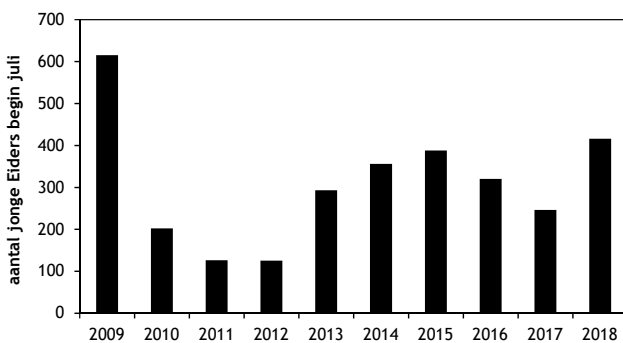
In vergelijking met de integrale broedvogelkartering in 2012 is het aantal territoria van de Bergeend bijna gehalveerd. Wel komt het redelijk overeen met het aantal tijdens de integrale kartering in 2006. Ten opzichte van de vorige karteringen zijn Bergeenden schaarser geworden op de lage kwelderdelen, zo ook op de westkant van het eiland (omgeving Westerplas, Westerduinen e.d.). In de steekproefgebieden fluctueert de stand van de bergeend, maar gedurende de afgelopen 20 jaar bleef de stand redelijk gelijk. Hoewel holen om te broeden schaarser zijn geworden, lijken Bergeenden te profiteren van de uitbreiding van dicht duindoornstruweel waar ze onder nestelen.

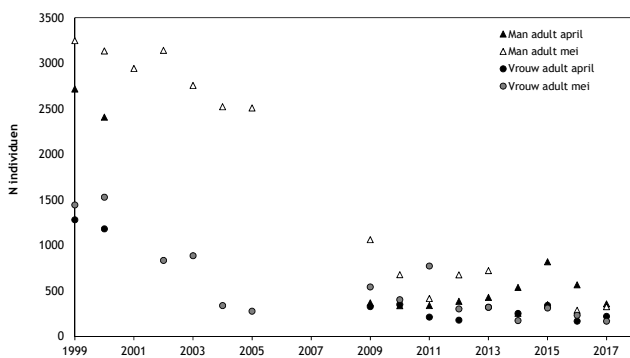
Figuur 4. Aantalsverloop van de Bergeend in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Eider

De basisdata van de eidertellingen sinds het voorjaar van 1998 staat in bijlage 1. De aantalsontwikkeling van adulte mannen en vrouwen tijdens tellingen in april en mei staat in figuur 5. Daaruit wordt al enkele jaren de conclusie getrokken dat de Eider geen herstel laat zien na de *crash* 2002-2009. Aanvankelijk nam het aantal vrouwen af, na 2005 zijn de aantallen mannen verhoudingsgewijs nog sterker afgenomen. De aantalsontwikkeling van Eiders op Schier in figuur 5 komt behoorlijk overeen met de trend die de soort in de hele Nederlandse Waddenzee laat zien. Sinds 2009 tellen medewerkers van Sovon en Natuurmonumenten jaarlijks ook jonge, bijna vliegvlugge Eiders in de eerste week van juli. In juli 2018 betrof het 416 jongen, het hoogste aantal sinds 2009 (figuur 6).

Figuur 5. Aantallen adulte Eiders tijdens tellingen in april en mei 1999-2018, verdeeld over mannen en vrouwen. Niet van alle jaren is data beschikbaar (zie bijl1).

Figuur 6. Aantallen geteld jonge Eiders tijdens tellingen begin juli 2009-2018.

Krooneend, 1 territorium

Op waarneming.nl werd op 28 april een Krooneend gemeld op de kapvlakte bij de Prins Bernhardsweg, gevolgd door een waarneming van een man op 5 en 6 mei. Deze vogel vloog op en landde in de Eendenkooi.

Op de tweede kooiplas op 19 mei zag MK een krooneendvrouw zich achterdochtig verstoppen in het riet. Na een tijdje wachten kwamen er donkere twee pullen tevoorschijn. De jongen verplaatsen zich en

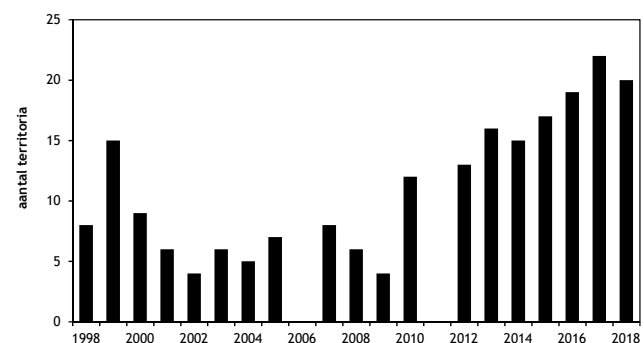
foerageerden op insecten op de rietstengels en vliegjes laag boven en op het water. Het toch wel schuwe vrouwtje moest er toen wel achteraan. Een week later op 26 mei zag MK het solitaire vrouwtje op de plas van de kapvlakte. Ze verstopte zich meteen in de oevervegetatie en de vogel kon niet meer teruggevonden worden. Op 14 juni was er pas weer tijd om op zoek te gaan om uit te vinden wat van dit broedgeval terecht was gekomen. Het vrouwtje bevond zich weer op de tweede kooiplas. Van de jongen was geen spoor meer te bekennen. Het lijkt er op dat de jongen slechts enkele dagen oud geworden zijn.

Kwartel, 2 territoria

Tussen de 5e Slenk en het Willemsduin werd op 29 mei op twee plekken een Kwartel gehoord. In dezelfde periode werden ook roepende Kwartels op de Oosterkwelder gehoord door lepelaaronderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen. Nadien werd de soort niet meer waargenomen. Het is niet uitgesloten dat het om doortrekkers gaat. In 2012 werden ook twee territoria van kwartels vastgesteld op de Oosterkwelder, toen bij de 4e Slenk.

Fazant, 314 territoria

Fazanten zijn door de jaren heen opvallend veel talrijker geworden op Schiermonnikoog. Laat de soort landelijk al geruime tijd een afname zien, op Schiermonnikoog is de soort sinds 2001 meer dan verdubbeld in aantal. Met name op de westelijke helft van het eiland zijn de dichtheden hoog, maar ook op de kwelder nam de Fazant toe, in de steekproefgebieden met een factor 3 tot 4 (figuur 7).

Figuur 7. Aantalsverloop van de Fazant in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2006 werd de soort niet integraal gekarteerd, in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Lepelaar, 225 territoria

Hoewel het aantal Lepelaars wat lager ligt dan de voorgaande jaren, is de stand op de korte termijn redelijk stabiel. De soort leek het goed te doen in 2018, een enorm verschil met vorig jaar, toen we veel broedpogingen mislukten en veel paren tot een tweede leg overgingen. Tot half juni ging het om zo'n

Nieuwe vestiging van Lepelaars ten noorden van het Willemsduin, op de overgang van Oosterkwelder naar het groene strand, met nesten tussen Duindoorns (13 mei 2018, foto Romke Kleefstra).

2 jongen per paar, maar daarna was er alsnog uitval van jongen, maar nog steeds *ca.* 1 per paar (Petra de Goeij).

Bruine Kiekendief, 17 territoria

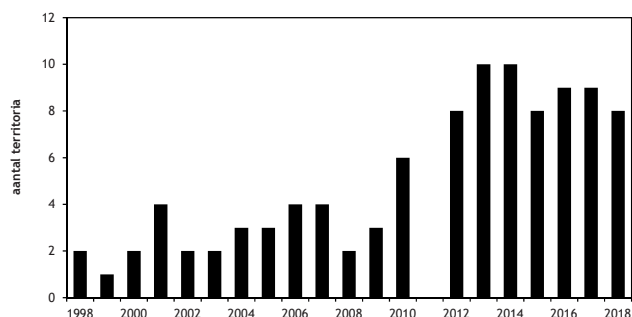
Op basis van vier integrale broedvogelkarteringen laat de Bruine Kiekendief sterk schommelende aantallen zien (tabel 4). In de steekproefgebieden nam de soort sinds 1998 toe (figuur 8). Tot en met 2009 bedroeg het aantal broedparen van de Bruine Kiekendief hier 1-4 paren (gemiddeld 2.7 per jaar). In de periode 2010-17 ging het om 6-10 broedparen (gemiddeld 8.6 per jaar). De toename van de soort hangt vermoedelijk onder meer samen met de uit-

breiding van Riet als geschikt broedhabitat en de aanwezigheid en uitbreiding van de Veldmuis op Schiermonnikoog sinds 2003 (de Jong 2003). Figuur 8 laat echter ook zien dat de toename in de laatste vijf jaren is afgevlakt. Het totale aantal broedparen op het eiland is de laatste drie jaar duidelijk afgenomen (tabel 6). Ten opzichte van 2012 deed zich de grootste verandering voor op de zuidelijke helft van de Oosterkwelder, want ten zuiden van het pad werden geen broedparen vastgesteld, evenals in 2006. Ten opzichte van 2001 zijn de verliezen echter geleden bij de Westerplas, tussen de Reddingsweg en het Johannes de Jongpad en in de Strandvlakte. Het lijkt erop dat verdichting van de vegetatie met

Tabel 7. Broedgegevens van Bruine Kiekendieven in de vier vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder. Het gemiddelde aantal jongen is berekend voor succesvolle paren. Geslachtsverhouding bij jongen is van voor 2010 onbekend.

	ei	N nest	jong	N paar	vrouw	man	onbekend
2006	5	6	3,7	6	-	-	-
2007	4	4	2,8	4	-	-	-
2008	5	2	3,5	2	-	-	-
2009	5,3	3	3,3	3	-	-	-
2010	5,2	5	2,8	6	5	12	0
2012	4,4	7	2,3	8	11	6	1
2013	4,2	6	3	8	11	13	0
2014	4,9	9	3,2	9	13	16	0
2015	4,6	7	3,7	7	11	14	0
2016	4,6	5	3,5	6	7	13	1
2017	4,6	8	2,2	9	7	13	0
2018	4,4	7	3,3	7	11	12	0

wilgenstruweel de soort hier parten speelt. In tabel 7 staan de broedresultaten van de afgelopen 13 jaar opeenvolgend (excl. 2011). Met gem. 3,3 jong per succesvol paar boekte de Bruine Kiekendieven een redelijk broedsucces (gem. 3,1 in 2006-2018). Verhoudingsgewijs vlogen relatief veel jonge vrouwtjes uit, wat een indicatie is van een gunstig broedseizoen. Tabel 8 geeft een overzicht van de prooikeuze van Bruine Kiekendieven door de jaren heen, op basis van braakballen en plukresten die bij nesten worden verzameld. Op basis daarvan blijkt dat muizen en jonge meeuwen (Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw) het stapelvoedsel vormen. Andere soorten die een rol van betekenis spelen in het menu van de Bruine Kiekendieven (aandeel >2%) zijn jonge Eiders, jonge Wulpen, Veldleeuweriken, Graspiepers, Kauwen (adult en juveniel), jonge Hazen en kevers.

Figuur 8. Aantalsverloop van de Bruine Kiekendief in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Tabel 8. Prooikeuze van Bruine Kiekendieven op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog in de periode 2010-2018, op basis van plukresten (pluk) en braakballen (bb) bij nesten.

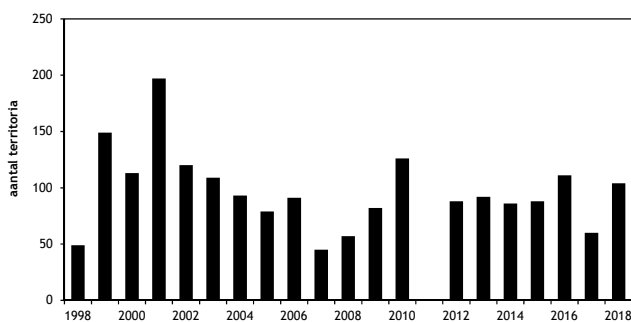
	2010		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018		totaal	%
	pluk	bb	pluk	bb	pluk	bb	pluk	bb	pluk	bb	pluk	bb	pluk	bb	pluk	bb		
Gr. Gans (juv.)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2	0,9
Bergeend (juv.)	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,4
Eider (juv.)	5	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	3,4
meeuwenpul	0	0	5	5	2	5	2	0	4	0	6	0	8	1	13	0	51	22,0
Bruine Kiek (juv)	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0,9
Fazant (adult)	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	3	1,3
Fazant (juv.)	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0	1	0	4	1,7
Wulp (juv.)	0	0	0	0	1	0	2	0	1	0	2	0	0	0	0	0	6	2,6
Tureluur	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0,9
Holenduif (juv.)	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,4
Postduif	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,4
Velduil juv.	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,4
Veldleeuwerik	1	0	0	1	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	5	2,2
Graspieper	1	0	1	1	0	0	4	0	0	0	2	0	0	0	0	0	9	3,9
zangvogel spec.	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	3	1,3
Kauw (adult)	1	0	0	0	1	0	3	0	0	0	1	0	0	0	1	0	7	3,0
Kauw (juv.)	2	0	2	1	1	0	3	0	0	0	0	0	1	0	1	0	11	4,7
Spreeuw (juv.)	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0,9
Rietgors	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0,4
vogel spec.	0	0	0	7	0	0	1	0	1	3	0	0	0	0	0	1	13	5,6
Haas (adult)	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	4	1,7
Haas (juv.)	0	0	3	0	0	1	0	1	0	0	0	0	2	0	2	0	9	3,9
Veldmuis	0	4	0	3	1	26	0	2	0	1	0	9	0	6	0	0	52	22,4
muis spec.	0	0	0	0	0	0	1	9	0	0	0	1	0	4	0	11	26	11,2
Rugstreepad	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0,4
kever spec.	0	0	0	2	0	1	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0	7	3,0
totaal	12	4	15	21	10	33	24	14	8	9	12	12	15	11	20	12	232	100,0

Porseleinhoen, 1 territorium

Op 2 en 13 mei werd in de Strandvlakte een roepend Porseleinhoen gehoord in de ochtendschemering. De vogel hield zich op in lage rietvegetatie met enkel-diep water. Of de vogel hier succesvol is geweest is de vraag. Met het aanbreken van langdurige droogte droogde de Strandvlakte in en werd het uiteindelijk kurkdroog.

Scholekster, 472 territoria

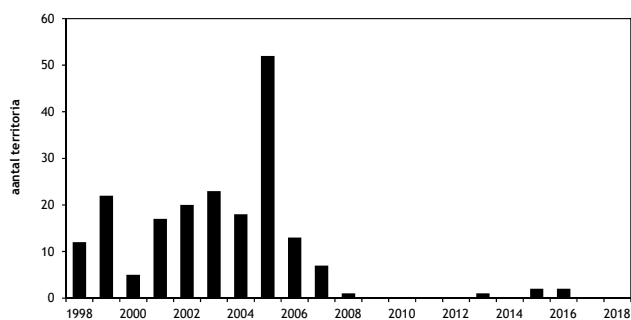
In vergelijking met de integrale broedvogelkartering op Schiermonnikoog in 2001 is de stand van de Scholekster op het eiland (excl. polder) meer dan gehalveerd. Enige lichtpuntje is wellicht dat het aantal sinds 2006 redelijk gelijk is gebleven (tabel 4). In de steekproefgebieden nam de soort minder snel af (figuur 9). Sinds 1999 gaat het daar om gemiddeld 99 territoria per jaar, waar aantallen doorgaans redelijk bij in de buurt liggen, afgezien van een hoge uitschieter in 2001 en enkele jaren met duidelijk kleinere aantallen. Deze uitbijters naar beneden hangen veelal samen met vroegtijdige overstroming van de kwelders, waardoor scholeksterterritoria onbezet raken.

Figuur 9. Aantalsverloop van de Scholekster in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Kluut, 8 territoria

Acht paar Kluten vestigden zich in de Strandvlakte, maar zouden daar om onbekende redenen niet suc-

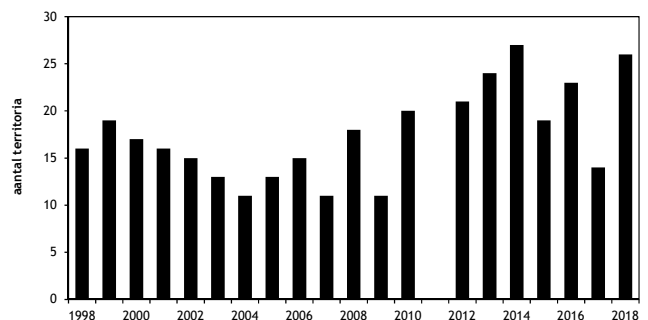

Figuur 10. Aantalsverloop van de Kluut in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

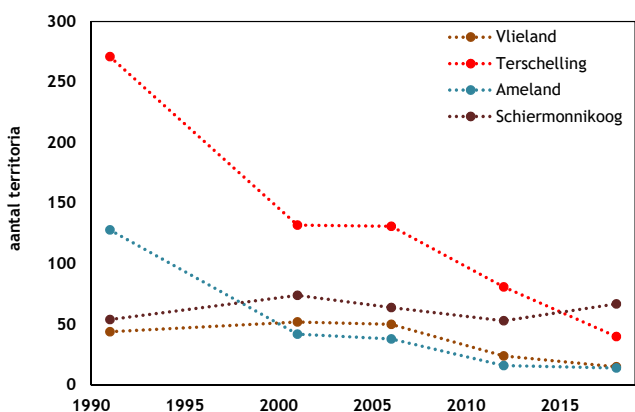
cesvol zijn. Gedurende de integrale broedvogelkarteringen in de periode 2001-2018 waren Kluten nooit talrijk. In de steekproefgebieden was de soort tot en met 2008 vaste broedvogel, maar werd nadien slechts sporadisch vastgesteld (figuur 10).

Wulp, 67 territoria

Aan het totale aantal territoria van de Wulp op Schiermonnikoog is sinds 2001 niet gek veel veranderd (tabel 4), maar de verspreiding is veranderd. Op de lage kwelder, ten zuiden van het Kwelderpad, verloor de Wulp terrein. Dit lijkt samen te hangen met de uitbreiding van Zeekweek. Op de begraasde kwelder, de jonge kwelderdelen ten oosten van het Willemsduin en op het groene strand namen aantallen toe, wat zich ook weerspiegelt in de trend in de vier vaste steekproefgebieden (figuur 11). Hier lijkt de soort (nieuw) geschikt broedhabitat te vinden in jonge kweldervegetaties. Het stabiele eilandtootaal staat haaks op de ontwikkelingen op de andere Friese Waddeneilanden (figuur 12). Op Vlieland, Terschelling en Ameland namen Wulpen sinds 2001 met ca. 70% af. Aantalsmatig is Schiermonnikoog daarmee het eiland met de meeste broedparen. Hoe succesvol de paren waren is niet geheel duidelijk,

Figuur 11. Aantalsverloop van de Wulpen in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

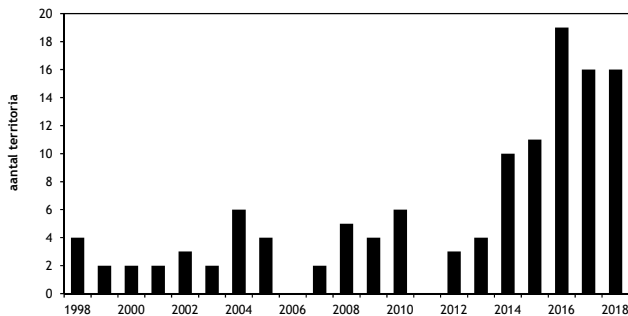

Figuur 12. Aantallen Wulpen op de vier bewoonde Friese Waddeneilanden tijdens integrale karteringen in 1991, 2001, 2006, 2012 en 2018.

maar halverwege juni waren in 53 van de 67 territoria nog Wulpen aanwezig, grotendeels alarmerend.

Tureluur, 202 territoria

De Tureluur is ten opzichte van de kartering in 2012 fors toegenomen. Ook in vergelijking met de integrale broedvogelkartering daarvoor werden nu meer territoria vastgesteld (tabel 4). Dat komt overeen met de indruk die verkregen wordt op basis van de jaarlijkse broedvogelinventarisaties in de vier vaste steekproefgebieden, waar de Tureluur in de afgelopen vijf jaar in aantal toenam (figuur 13). Die toename hangt o.a. samen met het bezetten van de oostpunt van de (jonge) kwelder door Tureluurs. Elders op het eiland waren Tureluurs talrijker op het groene strand achter de Westerduinen en op de allerlaagste delen van de Oosterkwelder, zowel begraasd als onbegaasd.

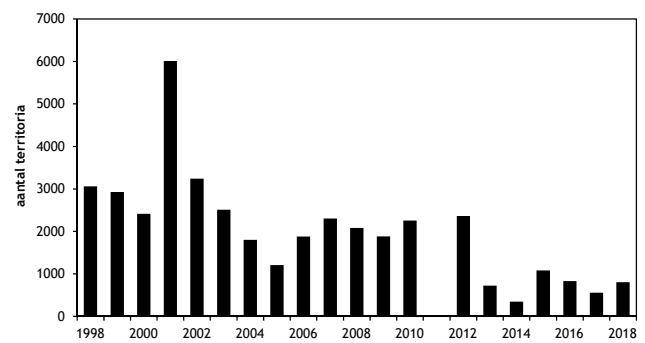
Figuur 13. Aantalsverloop van de Tureluur in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Grote Mantelmeeuw, 3 territoria

Met de integrale meeuwentellingen die sinds 2014 plaatsvinden, worden sinds 2016 enkele paren Grote Mantelmeeuw vastgesteld tussen de 3e en 4e Slenk, op de lage kwelder. Het gaat jaarlijks om alarmerende, adulte vogels.

Zilvermeeuw, 1659 territoria

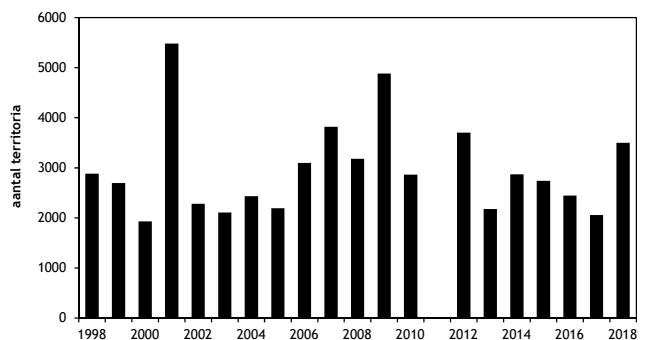
Ten opzichte van 2001 is de Zilvermeeuw met 84% afgenomen (tabel 4). Die afname is ook zichtbaar in de vier vaste steekproefgebieden (figuur 14). In de eerste drie inventarisatiejaren (1998-2000) ging het daar om gem. 2800 broedparen, in de laatste drie jaren (2016-2018) om gem. 730, een afname van ruim 75%. Broedsuccessen van Zilvermeeuwen op Schiermonnikoog zijn laag en in combinatie met een lagere jaarlijkse overleving (Camphuysen 2013) kan dit leiden tot de afname. Vraag is of voedselbestanden rond Schiermonnikoog voldoende zijn voor Zilvermeeuwen.

Figuur 14. Aantalsverloop van de Zilvermeeuw in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Kleine Mantelmeeuw, 7333 territoria

Tijdens de vier integrale broedvogelkarteringen nam het aantal Kleine Mantelmeeuwen af (tabel 4). Toch lijkt het aantal broedparen de laatste jaren redelijk stabiel en komt het sinds 2014 op gemiddeld een kleine 7000 broedparen (tabel 6). Ondanks enkele uitschieters in 2001 en 2009 is het aantal paren in de vier steekproefgebieden op de lange termijn stabiel met gemiddeld zo'n 3000 paren (figuur 15). In 2018 was het niet veel anders; het eilandtotaal komt op 7333 paren, waarvan 3502 in de steekproefgebieden.

Figuur 15. Aantalsverloop van de Kleine Mantelmeeuw in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

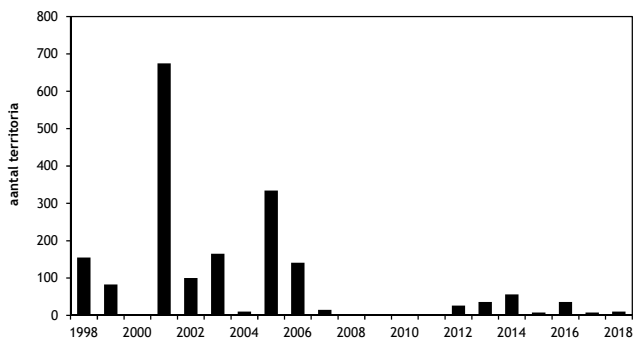
Dwergstern, 11 territoria

Op de uiterste oostpunt van de Balg stelden medewerkers van Natuurmonumenten in juni het broeden van een kleine kolonie Dwergsterns vast. Hoe succesvol deze nieuwe vestiging was is niet helemaal duidelijk. Eind juni waren er wel kleine jongen aanwezig, wat er op wees dat de kolonie de verhoogde tijden in de tweede helft van juni hebben overleefd.

Visdief, 26 territoria

In vergelijking met de broedvogelkartering uit 2001 is de Visdief met 98% afgenomen op

Schiermonnikoog (tabel 6). Nu was dat aantal destijds aan de hoge kant en een verdubbeling van het aantal in 2000 (Klemann 2001), maar dan nog is de Visdief een uiterst schaarse broedvogel geworden. Ook in de vaste steekproefgebieden nam de Visdief af (figuur 16). Langs de lage kwelderrand van de Oosterkwelder werden in 2018 in totaal 26 paren geteld, waarvan er geen enkele succesvol zou zijn, mogelijk ook samenhangend met verhoogde tijen in juni.

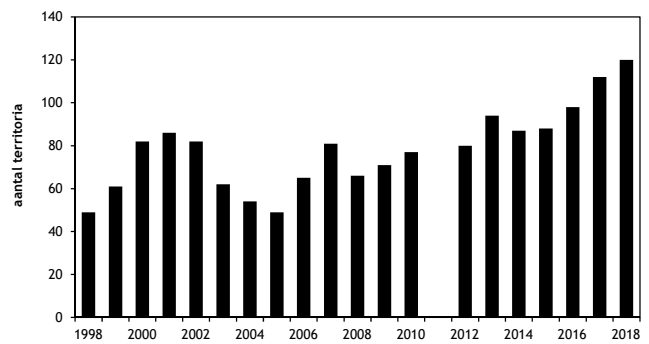
Figuur 16. Aantalsverloop van de Visdief in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Velduil, 4 territoria

Verspreid over de Oosterkwelder werden vier territoria vastgesteld van Velduil, alle op territoriaal gedragende individuen, nestvondsten bleven uit. Pal achter de Kobbeduinen werd regelmatig een Velduil gezien die o.a. Buizerds en Bruine Kiekendieven ataqueerde. In de drie territoria oostelijk daarvan ging het om waarnemingen van langdurig alarmerende individuen, wat de aanwezigheid van een nest in de nabijheid doet vermoeden.

Veldleeuwerik, 366 territoria

Ten opzichte van de integrale broedvogelkartering van 2001 is het aantal territoria van de Veldleeuwerik bijna verdubbeld. Het vinden van nieuw broedgebied in jonge delen van het eiland, zoals het groene strand aan de west- en noordzijde en op de jonge kwelder in het oosten, speelt daar in mee. Ook op de begraasde kwelderdelen zijn dichtheden hoog en langs het kwelderpad. Op de lagere kwelder is de Veldleeuwerik schaars, waarbij de soort de steeds verder uitbreidende zones met Zeekweek mijdt (dit i.t.t. de Graspieper, zie de verspreidingskaarten in bijlage 2). Ook in de vaste steekproefgebieden is de Veldleeuwerik toegenomen (figuur 17), samenhangend met de uitbreiding van geschikt broedhabitat op de oostpunt van de kwelder.

Figuur 17. Aantalsverloop van de Veldleeuwerik in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

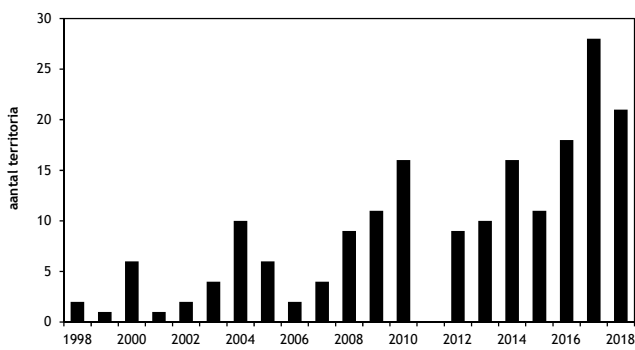
Grauwe Fitis, 1 territorium

Op waarneming.nl werd op 29 mei de eerste zingende zingende Grauwe Fitis gemeld. Deze landelijk zeldzame soort was voor veel vogelaars reden om de vogel op te zoeken wat tot en met 2 september resulteerde in een mooie waarnemingenreeks. Op verschillende plaatsen in het bos werd de vogel gemeld waardoor de indruk ontstond dat er misschien meer dan één zingende vogel aanwezig was. Op 12 juni maakte MK op drie verschillende plaatsen in het bos geluidsopname gemaakt. Aan de hand van sonogrammen bleek het toch om dezelfde vogel te gaan die blijkbaar zingend het hele bos doorging. Op 24 juni werden voor het eerst twee vogels gemeld en een maand later op 22 juli resulteerde dat in waarnemingen van een paar met twee jongen die nog gevoerd werden. Ze hadden het er blijkbaar goed naar hun zin want de laatste melding van een zingend exemplaar viel op 14 augustus en de laatste waarneming zelfs op 2 september.

In de jaren 2014 (8 t/m 26 jun), 2015 (17 jun t/m 16 jul), 2017 (10 t/m 25 jun) en dus ook dit jaar zijn er Grauwe Fitisen aanwezig geweest. De vogels hielden zich voornamelijk op in het vochtige dennenbos grenzend aan de camping, maar ook van de noordkant van het dennenbos en nabij het speelbos werd de zingende vogel regelmatig gehoord.

Rietzanger, 135 territoria

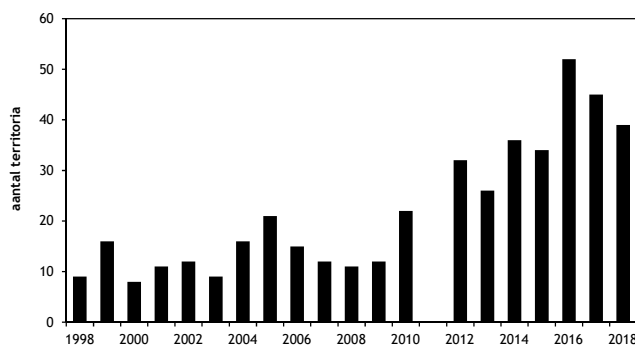
In de jaarrapporten over de broedvogelinventarisaties in de vier vaste steekproefgebieden gaat geregeld aandacht uit naar de toename van het aantal zangvogels van (riet)ruigten op de kwelder. Op de hogere, onbegraasde kwelder breiden duindoornstruwelen en rietruigten zich uit. Veel soorten profiteren hiervan, zoals de Rietzanger. De totale aantallen op Schiermonnikoog tijdens de integrale karteringen veranderen weinig, maar binnen de steekproefgebieden op de Oosterkwelder neemt de soort toe (figuur 18). Sprinkhaanzanger en Rietgors laten eenzelfde ontwikkeling zien.

Figuur 18. Aantalsverloop van de Rietzanger in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Grasmus, 426 territoria

De Grasmus is een van de struweelzangers die sterk is toegenomen op Schiermonnikoog. Ten opzichte van de eerdere karteringen verdubbelde het aantal. Datzelfde geldt voor soorten als Tjiftjaf, Spotvogel, Zwartkop, Tuinfluiter, Braamsluiper, Nachtegaal, Roodborsttapuit, Kneu en Putter (tabel 4). Ook in de steekproefgebieden laten veel van deze soorten een toename zien, net zoals de Grasmus (figuur 19). Voor soorten als Grasmus breidt het broedgebied zich op Schiermonnikoog oostwaarts uit als gevolg van een toename in duindoornstruwelen op de hogere kwelder. Nu zich ook op het groene strand duindoornstruweel ontwikkelt, mag een verdere toename van Grasmussen verwacht worden, mits andere actoren (b.v. overwinteringsomstandigheden) geen roet in het eten gooien.

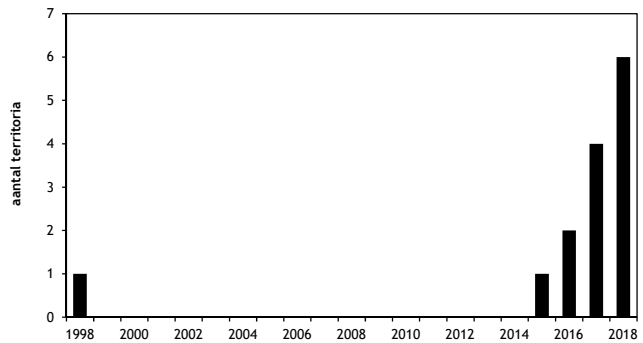

Figuur 19. Aantalsverloop van de Grasmus in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Blauwborst, 79 territoria

De Blauwborst is sinds 2001 vertienvoudigd op Schiermonnikoog. Langzaam maar zeker breidde de soort zich uit van Westerplas en binnenduyn richting strand, Strandvlakte en Oosterkwelder. Op deze drie plekken wint de soort nog steeds terrein. De vestiging van Riet met Duindoorns op het groene strand,

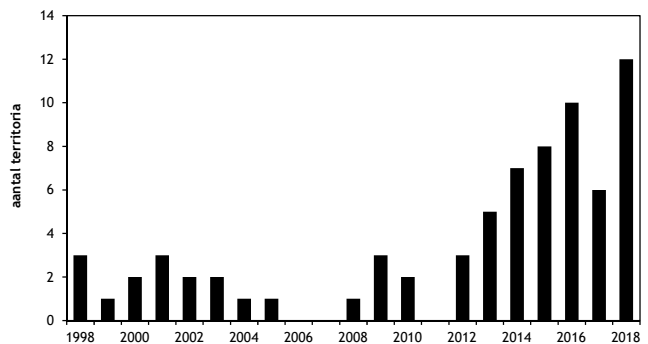
de toename van wilgenstruweel in de Strandvlakte en de verruiging van de hogere kwelder speelt de soort in de kaart. In de vaste steekproefgebieden is dit een ontwikkeling van de laatste jaren (figuur 20).

Figuur 20. Aantalsverloop van de Blauwborst in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Roodborsttapuit, 64 territoria

Als één soort het groene strand ontdekt heeft als geschikte broedplaats dan is het de Roodborsttapuit. Ging het in 2001 en 2006 om respectievelijk 15 en 10 territoria, in 2012 en 2018 betrof het respectievelijk 47 en 64 territoria (tabel 4). In de vaste steekproefgebieden zette de toename zich zes jaar geleden in (figuur 21) en broedt de soort vrijwel alleen op het groene strand, langs het strandpad, op plekken waar Duindoorns groeien.

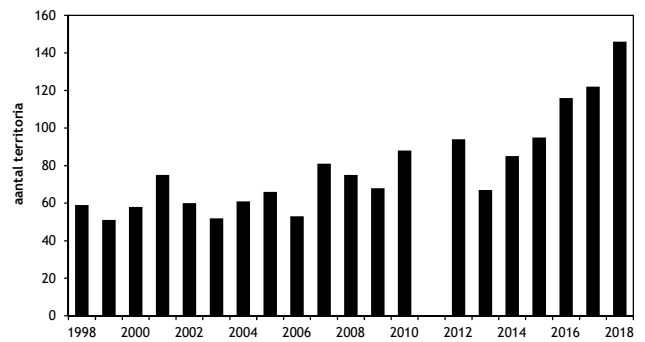

Figuur 21. Aantalsverloop van de Roodborsttapuit in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

Graspieper, 837 territoria

Na Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw is de Graspieper inmiddels de talrijkste broedvogel van Schiermonnikoog (tabel 3). In vergelijking met de karteringen uit 2006 en 2012 is het aantal territoria verdubbeld (tabel 4). De soort bezet bijna al het terrein van Natuurmonumenten, afgezien van de bossen en de natte delen van de Strandvlakte. Zowel op de begraasde als onbegraasde kwelder dichtheden

hoog. De uitbreiding van Zeekweek op de lage kwelder, de verruiging op de hoge kwelder lijkt de soort weinig te deren, zolang er ook maar enkele wat open plekje tussen zitten. Ook de nieuwe stukken met pioniersvegetatie, zoals op het groene strand van Rif, Westerduin, Noordzeestrand tot Balg, wordt bezet door Graspiepers. Ook in de vaste steekproefgebieden laat de soort de laatste jaren een toename zien. Ging het in de periode 1998-2010 om gemiddeld 65 territoria, van 2012-2018 betrof het gemiddeld 104 territoria (figuur 22).

Figuur 22. Aantalsverloop van de Graspieper in de vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder in de periode 1998-2018 (in 2011 vonden er geen inventarisaties plaats).

4. Discussie

De broedvogelbevolking van Schiermonnikoog laat over de afgelopen 20 jaar grote veranderingen zien, die de laatste 10 jaar in een stroomversnelling zijn gekomen. Net als op de andere Waddeneilanden is die bevolking minder karakteristiek voor de Waddeneilanden geworden en meer gaan lijken op wat we zoal overal in Nederland zien; het is allemaal wat meer op elkaar gaan lijken.

Karakteristieke soorten voor duinen en kwelders namen af, zoals Bergeend, Eider, Scholekster, Kluut, Kievit, Kokmeeuw, Stormmeeuw, Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Visdief, Noordse Stern, Holenduif en Kauw. De oorzaken zijn vermoedelijk velerlei, van voedsel, slechte reproductie, lagere overleving, overstroming lage kwelders, verruiging kwelders tot weinig beschikbare broedholtes. Enkele karakteristieke soorten komen als broedvogel niet meer voor op Schiermonnikoog, zoals Blauwe Kiekendief, Strandplevier en Tapuit. Opvallend is dat enkele Rode Lijst-soorten het wel goed doen. Tureluur, Veldleeuwerik en Graspieper namen toe, samenhangend met het bezetten van

jonge kwelderdelen op de oostelijke Oosterkwelder en pioniervegetaties op groene delen van het strand en Rif. Dat lijkt ook een voor de hand liggende verklaring voor het gelijk gebleven aantal Wulpen, die op alle andere Waddeneilanden sterk afneemt en inmiddels op Schiermonnikoog het talrijkst is.

Een sterke tot zeer sterke toename laten met name zangvogels van rietruigten en struwelen zien. Tjiftjaf, Spotvogel, Zwartkop, Tuinfluiter, Braamsluiper, Grasmus, Merel, Zanglijster, Blauwborst, Nachtegaal, Roodborsttapuit, Heggenmus, Vink, Kneu, Putter en Rietgors namen alle toe. Ook in de vier vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder die sinds 1998 nemen veel van deze soorten toe en breiden ze hun broedgebied langzaam oostwaarts uit, waaronder ook Rietzanger en Sprinkhaanzanger. De verruiging en “verstruweling” van duinen en hogere kwelderdelen tekent daarmee voor een groot deel de veranderingen op het eiland. Op de lagere kwelderdelen is dat het geval met de uitbreiding van Zeekweek, wat gaten slaat in de verspreiding van Wulp en Veldleeuwerik.

Jonge zeehonden achter het Willemsduin (2 juli 2018, foto Romke Kleefstra)

5. Literatuur

- DE BOER P. 2000a. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 1999. Sovon-inventarisatierapport 2000/06. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DE BOER P. 2000b. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2000. Sovon-inventarisatierapport 2000/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- CAMPHUYSEN C.J. (2013). A historical ecology of two closely related gull species (*Laridae*): multiple adaptations to a man-made environment. Proefschrift, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.
- DUIVEN P. & ZUIDEWIND J. 1995. Broedvogelstand en reproductie van de Eidereend op Vlieland in 1994 en 1995. *Sula* 9: 157-163.
- HUSTINGS F., BORGGREVE C., VAN TURNHOUT C. & THISSEN J. 2004. Basisrapport voor de Rode Lijst volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-onderzoeksrapport 2004/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DE JONG J. 2003. Eerste veldmuizen op Schiermonnikoog. *Vanellus* 56: 138-139.
- KLEEFSTRA R. 1998. Broedvogels van telgebieden 11, 12, 13 en 14 op Schiermonnikoog in 1998. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 2007. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2007. Sovon-inventarisatierapport 2007/21. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 2008. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2008. Sovon-inventarisatierapport 2008/25. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 2009. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2009. Sovon-inventarisatierapport 2009/28. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2010. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2010. Sovon-inventarisatierapport 2010/27. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2014a. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2013. Sovon-rapport 2014/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2014b. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2014. Sovon-rapport 2014/39. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2015. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2015. Sovon-rapport 2015/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2016. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2016. Sovon-rapport 2016/41. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2017. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2017. Sovon-rapport 2017/68. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEMMANN M. 2001. Broedvogels van Schiermonnikoog in 2001. Sovon-inventarisatierapport 2001/27. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEMMANN M. & KLEEFSTRA R. 2012. Broedvogels van Schiermonnikoog in 2012. Sovon-rapport 2012/37. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- OOSTERHUIS R. 2003a. Broedvogels van Schiermonnikoog in 2002. Sovon-inventarisatierapport 2003/10. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- OOSTERHUIS R. 2003b. Broedvogels van Schiermonnikoog in 2003. Sovon-inventarisatierapport 2003/37. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- OOSTERHUIS R. 2004. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2004. Sovon-inventarisatierapport 2004/41. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- OOSTERHUIS R. 2005. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2005. Sovon-inventarisatierapport 2005/32. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VERGEER J.W., VAN DIJK A.J., BOELE A., VAN BRUGGEN J. & HUSTINGS F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlagen

Bijlage 1. Aantallen Eiders op Schiermonnikoog 1998-2018

Aantallen Eiders op Schiermonnikoog op basis van een gedifferentieerde telling halverwege mei (type 1), twee gedifferentieerde tellingen in het voorjaar (type 2) en een telling van adulte mannetjes halverwege mei (type 3). Voor 1999, 2000 en 2002 staat het gemiddelde van de twee gedifferentieerde tellingen vermeld, zoals die als eilandtotaal zijn opgenomen in de landelijke database.

	1998	1999	1999	2000	2000	2001	2002
Type telling	-	2	2	2	2	3	2
Bron	Kleefstra1998	de Boer 2000	de Boer 2000	de Boer 2000	de Boer 2000	Klemann 2001	Oosterhuis 2003/a
Datum	-	28-apr	14-mei	26-apr	12-mei	15-mei	17-mei
Man adult	-	2717	3248	2408	3135	2943	3142
Vrouw adult	-	1281	1445	1182	1529	?	835
Man subadult	-	8	24	89	46	?	271
Tot. broedende vrouwen	-	1444	1827	1315	1652	?	2578
Gemiddelde 2 tellingen	-	-	1686	-	1534	-	2553

	2003	2004	2005	2006	2008	2009	2009
Type telling	1	1	1	1	-	2	2
Bron	Oosterhuis 2003/b	Oosterhuis 2004	Oosterhuis 2005	Klemann & Kleefstra 2006	Kleefstra 2008	Kleefstra 2009	Kleefstra 2009
Datum	13-mei	19-mei	13-mei	mei	-	27-apr	16-mei
Man adult	2757	2523	2510	?	-	370	1064
Vrouw adult	888	340	279	?	-	329	544
Man subadult	508	105	38	?	-	71	286
Tot. broedende vrouwen	2377	2288	2269	2260	-	112	806

	2010	2010	2011	2011	2012	2012	2012
Type telling	2	2	2	2	4	4	4
Bron	Kleefstra 2010	Kleefstra 2010	Kleefstra & Overdijk	Kleefstra & Overdijk	Klemann & Kleefstra 2012	Klemann & Kleefstra 2012	Klemann & Kleefstra 2012
Datum	27-apr	15-mei	4-mei	20-mei	10-apr	24-apr	5-mei
Man adult	338	680	340	418	379	387	544
Vrouw adult	352	404	213	774	313	180	305
Man subadult	110	304	38	101	35	54	48
Tot. broedende vrouwen	96	580	165	-255	101	261	287

	2012	2013	2013	2014	2014	2015	2015
Type telling	4	2	2	2	2	2	2
Bron	Klemann & Kleefstra 2012	Kleefstra 2014a	Kleefstra 2014a	Kleefstra 2014b	Kleefstra 2014b	Kleefstra 2015	Kleefstra 2015
Datum	12-mei	25-apr	11-mei	28-apr	17-mei	29-apr	23-mei
Man adult	678	429	725	539	255	821	350
Vrouw adult	303	321	321	253	176	341	314
Man subadult	76	46	110	116	333	67	231
Tot. broedende vrouwen	451	154	514	402	-	547	267

	2016	2016	2017	2017	2018	2018
Type telling	2	2	2	2	2	2
Bron	Kleefstra 2016	Kleefstra 2016	Kleefstra 2017	Kleefstra 2017	dit rapport	dit rapport
Datum	29-apr	21-mei	27-apr	13-mei	18-apr	19-mei
Man adult	568	289	359	329	345	298
Vrouw adult	168	233	222	169	217	348
Man subadult	31	100	98	85	29	42
Tot. broedende vrouwen	431	156	235	245	157	-8

Bijlage 2. Verspreidingskaarten van broedvogels

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

